

Aan de Voorzitter van de
Eerste Kamer der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
Den Haag

**Ministerie van Buitenlandse
Zaken**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
BZ2411119

Bijlage(n)
2

Datum 21 januari 2025
Betreft Geannoteerde agenda voor de gecombineerde informele Raad
Buitenlandse Zaken Handel en informele Raad Concurrentievermogen
op 3 en 4 februari 2025

Geachte voorzitter,

Hierbij bieden wij u de geannoteerde agenda aan voor de gecombineerde informele Raad Buitenlandse Zaken Handel en informele Raad voor Concurrentievermogen op 3 en 4 februari 2025.

Tevens informeren wij uw Kamer, zoals eerder toegezegd, via de geannoteerde agenda's doorlopend over de voortgang van de wet internationaal verantwoord ondernemen (wivo) die dient ter implementatie van de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD).

De minister voor Buitenlandse Handel De minister van Economische Zaken,
en Ontwikkelingshulp,

Reinette Klever

Dirk Beljaarts

GEANNOTEEERDE AGENDA GECOMBINEERDE INFORMELE RAAD BUITENLANDSE ZAKEN HANDEL & RAAD VOOR CONCURRENTIEVERMOGEN VAN 3 EN 4 FEBRUARI 2025

Introductie

Op dinsdag 4 februari 2025 vindt een gecombineerde informele Raad Buitenlandse Zaken (RBZ) Handel en Raad voor Concurrentievermogen (RvC) plaats in Warschau, onder Pools voorzitterschap. Voorafgaand aan de Raad is er een diner op maandag 3 februari.

Tijdens deze gecombineerde informele Raad wordt gesproken over het samenbrengen van handels- en industriebeleid, met het oog op versterking van het Europese industriële ecosysteem en diens positie op de wereldmarkt. Tijdens de lunch wordt gesproken over de meest veelbelovende waardeketens voor integratie van kandidaat-lidstaten in de interne markt. Op het moment van schrijven zijn de discussievragen voor beide sessies nog niet bekend.

Samenbrengen handels- en industriebeleid ter versterking van het industriële ecosysteem en diens positie op de wereldmarkt

De Nederlandse positie

Nederland is een handelsland bij uitstek en heeft een bijzonder belang bij het open en op regels gebaseerde handelssysteem. De uitvoer van goederen en diensten vertegenwoordigt ruim een derde van het Nederlandse BBP en meer dan 3 op de 10 banen. Tegelijkertijd beschikt Nederland over sterke industriële sectoren van grote economische en strategische waarde. Voor het bevorderen van de Europese concurrentiepositie is het nodig om in te zetten op randvoorwaarden voor een aantrekkelijk ondernemingsklimaat. Waardeketens van goederen, diensten of (digitale) technologieën stoppen bovendien niet bij de Nederlandse of Europese grens. Dat betekent dat het voor een goede Europese concurrentiepositie belangrijk is dat handels- en industriebeleid in samenhang worden gezien, zodat onze bedrijven succesvol kunnen blijven handelen met derden en een toekomst hebben in Europa. Het samenbrengen van handels- en industriebeleid draagt bij aan het weerbaarder maken van de economie en het mitigeren van (risicovolle) strategische afhankelijkheden. Daarom verwelkomt Nederland de agendering van dit onderwerp.

Het kabinet geeft bij het adresseren van uitdagingen voor de Europese industrie de voorkeur aan een ecosysteembenadering. Deze benadering gaat uit van een sterke verwevenheid tussen onderzoek, industrie en overheid. Conform de Kamerbrief Kabinetsvisie EU-concurrentievermogen¹, moet de focus liggen op strategische sectoren die bijdragen aan toekomstige economische groei en/of aan weerbaarheid. Daarvoor is het nodig dat er een duidelijk Europees kader komt over wanneer er wel en niet ruimte is voor gericht industriebeleid, met een focus op strategische sectoren.

Bovendien is het van belang dat de EU zich blijft inzetten voor het op regels gebaseerde handelssysteem, het mondiaal gelijk speelveld behouden blijft, marktverstorende effecten van buitenlandse subsidies scherp in de gaten worden gehouden, en schadelijke subsidies waar nodig worden tegengegaan. De EU beschikt hiervoor al over een breed instrumentarium. Ook steunt Nederland de inzet van de EU voor institutionele en inhoudelijke hervorming van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), waarbij aanscherping van de afspraken over staatssteun en subsidies prioriteit geniet.

¹ [Kamerbrief over kabinetsvisie EU-concurrentievermogen](#), Kamerstuk 21501-30-621

Krachtenveld

Nederland is niet het enige land waar handelspolitiek en aandacht voor de industrie hoog op de agenda staan. Het Draghi-rapport liet reeds zien dat de toekomst van de Europese industrie een belangrijk onderwerp is in de EU en ook de huidige Commissie besteedt hier aandacht aan. Dit blijkt uit aangekondigde Commissie-initiatieven zoals het concurrentievermogen kompas en de Clean Industrial Deal. Ook zal er, zo blijkt uit de *mission letter* van Commissievoorzitter Von der Leyen aan o.a. Eurocommissaris Sejourné (Welvaart en Industriële Strategie), gewerkt moeten worden aan een nieuwe industriestrategie. Ook onder EU-lidstaten speelt de discussie rond industriebeleid. Daarbij is onder andere aandacht voor h   EU-industriebeleid eruit zou moeten zien.

Meest veelbelovende waardeketens voor integratie kandidaat-lidstaten in de interne markt

Beleidsdebat

Dit beleidsdebat moet gezien worden in de brede discussie over geleidelijke integratie van kandidaat-lidstaten in (gedeelten van) de Europese interne markt, binnen de kaders van de DCFTA's², de associatieakkoorden en EU-programma's. De Europese Commissie presenteerde in november 2023 het Groeiplan voor de Westelijke Balkan³, waarbinnen geleidelijke integratie op verschillende terreinen, waaronder op industriële waardeketens, mogelijk is als deze landen aan het relevant EU-*acquis* voldoen en als zij werk maken van hun *Common Regional Market*. Momenteel wordt in de EU onderhandeld over een dergelijk Groeiplan voor Moldavië (zie Kamerstuk 22112, nr. 3978).

De EU is voor alle negen kandidaat-lidstaten (en ook voor Kosovo als potentiële kandidaat-lidstaat) de grootste handelspartner. In 2023 was de EU goed voor ongeveer 50% van de totale goederenhandel van deze landen. Ook op het gebied van investeringen speelt de EU een grote rol in deze landen. Met name de landen in de Westelijke Balkan laten gezonde groeicijfers zien van rond de 3 tot 4% per jaar. Wel zijn de economieën van de meeste kandidaat-lidstaten relatief klein. Belangrijke sectoren in de kandidaat-lidstaten omvatten landbouw, diensten (transport en toerisme, maar voor Servië ook ICT) en industrieën zoals ijzerlegeringen en chemie.

De Nederlandse positie

In algemene zin is het kabinet van mening dat geleidelijke integratie overwogen kan worden als dit in het belang is van de EU, haar lidstaten en de kandidaat-lidstaten en als de integriteit van de interne markt en interne veiligheid gewaarborgd blijft. Geleidelijke integratie dient volgens het kabinet in beginsel te passen binnen de kaders van de bestaande associatieakkoorden. Integratie in de interne markt moet volgens het kabinet altijd voorafgegaan worden door overname, implementatie en handhaving van alle relevante onderdelen van het EU-*acquis*, en gepaard gaan met hervormingen en respect voor de rechtsstaat. Geleidelijke integratie loopt niet vooruit op het EU-toetredingstraject, waarvoor de Kopenhagencriteria leidend zijn.

Naast het mogelijk creëren van economische kansen voor het bedrijfsleven kan de geleidelijke integratie van kandidaat-lidstaten in de Europese interne markt ook mogelijk bijdragen aan de open strategische autonomie van de EU en de mitigatie van risicovolle strategische afhankelijkheden. De kandidaat-lidstaten spelen bijvoorbeeld een rol binnen de inzet van de EU om de toegang tot kritieke grondstoffen te waarborgen. Zo werden in 2024 en 2021 grondstofpartnerschappen met respectievelijk Servië en Oekraïne gesloten. Deze partnerschappen tonen de potentie die de EU ziet in

² Deep Comprehensive Free Trade Agreement

³ [Growth Plan for the Western Balkans - European Commission](#)

samenwerking en verdere integratie van waardeketens rond bijvoorbeeld kritieke grondstoffen en batterijen met kandidaat-lidstaten.

Krachtenveld

EU-lidstaten die in de nabijheid van kandidaat-lidstaten liggen zijn over het algemeen voorstander van verdergaande geleidelijke integratie. Zo stuurden Oostenrijk, Kroatië, Tsjechië, Griekenland, Italië, Slowakije en Slovenië in december een brief aan Hoge Vertegenwoordiger Kaja Kallas en Eurocommissaris voor EU-uitbreiding Marta Kos met de oproep om voortgang te maken met geleidelijke integratie van de Westelijke Balkan binnen de kaders van het Groeiplan en op het terrein van het EU Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid. Via het Berlijnproces probeert Duitsland regionale samenwerking in de Westelijke Balkanregio te stimuleren om de landen voor te bereiden op EU-toetreding. Er bestaat brede consensus over het belang van het overnemen van het relevant EU-acquis voorafgaand aan geleidelijke integratie. Onder EU-lidstaten is er tevens consensus over de noodzaak van diversificatie van toeleveranciers van kritieke grondstoffen, uit verschillende landen, waaronder ook kandidaat-lidstaten.

Overige onderwerpen

Voortgang implementatie Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)

Ten behoeve van de implementatie van de CSDDD werkt het kabinet aan een implementatiewetsvoorstel waarover uw Kamer, zoals eerder toegezegd, via de geannoteerde agenda's doorlopend wordt geïnformeerd.⁴ In het implementatietraject voor de omzetting van de CSDDD heeft van 18 november tot 29 december 2024 een openbare internetconsultatie plaatsgevonden van de conceptwettekst voor de Wet internationaal verantwoord ondernemen (Wivo). Op de internetconsultatie zijn meer dan zestig reacties binnengekomen van bedrijven, brancheverenigingen, maatschappelijke organisaties en vakbonden, en academici. Er wordt nu gewerkt aan een aangepast wetsvoorstel en Memorie van Toelichting die naar verwachting in het voorjaar voor advies aangeboden kunnen worden aan de Raad van State.

Met de beoogd toezichthouder Autoriteit Consument en Markt (ACM) worden verdere gesprekken gevoerd over de vormgeving van het toezicht. Op basis van het aangepaste wetsvoorstel zal de ACM op korte termijn starten met de Uitvoerbaarheids- en Handhaafbaarheidstoets (UHT), die afgerond moet zijn voordat de aanbidding aan de Raad van State kan plaatsvinden. De Wivo wordt na verwerking van de consultatiereacties en behandeling in Ministerraad voor advies voorgelegd aan de Raad van State, dat kan naar verwachting nog dit voorjaar. Na verwerking van het advies van de Raad van State kan het voorstel naar de Tweede Kamer, naar verwachting in najaar 2025.

Op dit moment werkt de Europese Commissie aan een zogenaamd 'omnibusvoorstel' dat bedoeld is om de regeldruk van verschillende Europese wetten tegelijk in samenhang terug te dringen. Over dit geplande voorstel zijn nog weinig details bekend maar het wordt onder meer in verband gebracht met de CSDDD. Het kabinet onderschrijft het doel van regeldrukvermindering, zoals ook opgenomen in het regeerprogramma. Het kabinet wil daarbij in ieder geval inzetten op het terugdringen van dubbele en onnodig complexe rapportageverplichtingen in de gedelegeerde handelingen onder de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en de CSDDD. Het kabinet zal aanvullende voorstellen op hun merites beoordelen en houdt daarbij ook de rechtszekerheid voor bedrijven in het oog. Ook zal het kabinet wijzen op het belang van tijdige oplevering van richtsnoeren, het belang van dialoog met derde landen en goede ondersteuning van het bedrijfsleven tijdens de implementatie. Zodra het

⁴ Kamerstuk TZ202406-004

voorstel gepresenteerd wordt, zal het kabinet zoals gebruikelijk een beoordeling ervan met de Kamer delen.

Bijlage 1: Voortgangsrapportage handelsakkoorden – januari 2025

Deze bijlage bevat informatie omtrent in onderhandeling zijnde handelsakkoorden van de Europese Unie (EU) die nog niet definitief in werking zijn getreden en EU-handelsakkoorden waarbij de betrokken partijen al de intentie kenbaar hebben gemaakt om een handelsakkoord te verkennen. Deze rapportage wordt ieder kwartaal aan de Kamer toegezonden. Ontwikkelingen sinds het toezenden van de vorige voortgangsrapportage van de betreffende onderhandelingen zijn dikgedrukt weergegeven.

A. Multilaterale handelsakkoorden

Onderhandelingen over afschaffen van visserijsubsidies:

Het mandaat om binnen de Wereldhandelsorganisatie (WTO) over visserijsubsidies te onderhandelen is onderdeel van de Doha Ontwikkelingsagenda (DDA). Doel is om bepaalde vormen van subsidie af te schaffen die bijdragen aan overcapaciteit en overbevissing, een einde te maken aan illegale, niet gerapporteerde en ongereguleerde (IUU) visserij, en daarbij rekening te houden met een speciale gedifferentieerde behandeling van ontwikkelingslanden conform SDG 14.6. Tijdens de 12^e ministeriële conferentie van de WTO (MC12) bereikten de WTO-leden een (deel)akkoord ter beperking van schadelijke visserijsubsidies. Het akkoord bevat belangrijke afspraken waaronder een absoluut verbod op subsidies voor illegale, niet-gerapporteerde en ongereguleerde (IUU)-visserij en op subsidies voor visserij op ongereguleerde volle zee evenals substantiële beperkingen op subsidies die bijdragen aan overbevissing. Daarnaast is afgesproken dat verder onderhandeld wordt over uitstaande punten, waaronder verdere inperking van subsidies die bijdragen aan overbevissing en overcapaciteit. Het bereikte akkoord kan na ratificatie door tweederde van de WTO-leden in werking treden. Het Europees Parlement heeft op 19 april **2023** ingestemd met de sluiting van het Protocol tot wijziging van de Overeenkomst van Marrakesh wat betreft de overeenkomst over visserijsubsidies. Op 25 mei 2023 heeft de Raad besloten over de sluiting van het protocol waarna het visserijsubsidieakkoord door de EU is geratificeerd. Inmiddels hebben **88** WTO-leden het akkoord formeel geratificeerd.

Daarnaast wordt sinds begin 2023 onderhandeld over een vervolgakkoord over overbevissing en overcapaciteit. Het streven was om hier tijdens de 13^e ministeriële conferentie van de WTO (MC13) een akkoord over te bereiken. Hoewel dat niet gelukt is, hebben WTO-leden aangegeven door te willen onderhandelen over het vervolgakkoord. In het MC12-akkoord is opgenomen dat dit akkoord beëindigd wordt als de WTO leden niet binnen vier jaar na inwerkingtreding een breder akkoord overeenkomen.

B. Plurilaterale handelsakkoorden

Milieugoederenakkoord (*Environmental Goods Agreement (EGA)*):

Sinds juli 2014 onderhandelen achttien partijen, waaronder de EU, over een milieugoederenakkoord. Dit beoogde akkoord richt zich op de vrijmaking van de handel in goederen die bijdragen aan milieu- en klimaatdoelstellingen. Hiertoe onderhandelen deelnemende partijen over een lijst van 'groene goederen'. Eveneens wordt getracht de aan deze producten gekoppelde diensten op termijn te liberaliseren. De Europese Commissie onderhandelt op basis van het mandaat vastgesteld door de Raad in 2014. Inmiddels hebben 18 onderhandelingsrondes plaatsgevonden en zijn mogelijke hoofdlijnen van een akkoord (zogenoemde '*landing zones*') geïdentificeerd. Partijen hebben gepoogd de onderhandelingen in 2016 af te ronden, maar zijn daar niet in geslaagd. Hierop zijn de onderhandelingen stilgelegd. Het is onduidelijk wanneer deze onderhandelingen worden hervat, ook gezien het veranderde internationale krachtenveld sinds 2016. In december 2021 heeft de EU samen

met andere WTO-leden een verklaring inzake handel en milieu ondertekend¹. In lijn met deze verklaring zal de Europese Commissie namens de EU inzetten op het verder brengen van de discussie over handel in groene klimaatgoederen, en -diensten. De nadruk ligt voornamelijk op het thema klimaat, non-tarifaire barrières en de ontwikkelingsdimensie. In het stimuleren van handel door tarief liberalisering lijkt momenteel nog weinig interesse onder de WTO-leden.

Verdrag over de handel in diensten (*Trade in Services Agreement (TiSA)*):

Het *Trade in Services Agreement* (TiSA) is een plurilateraal handelsakkoord over de handel in diensten waarover de EU tot december 2016 met 22 WTO-leden onderhandelde, op basis van een mandaat van de Raad uit maart 2013.² Het doel van het akkoord is onder meer om afspraken te maken over internationale *e-commerce*, datastromen, telecommunicatie, transport, kennismigratie en betere regelgeving. Van 2 tot en met 10 november 2016 heeft de 21^e onderhandelingsronde plaatsgevonden. Sindsdien zijn er in verband met het veranderde internationale krachtenveld geen onderhandelingen meer geweest. Het is onbekend wanneer deze onderhandelingen worden hervat.

Onderhandelingen over elektronische handel (*e-commerce*):

In december 2017 hebben 71 WTO-leden, waaronder de EU, de VS, Japan en China, en marge van de 11^e ministeriële Conferentie van de WTO een gezamenlijke verklaring gepubliceerd die als startschot diende voor verkennende gesprekken ten behoeve van toekomstige onderhandelingen over *e-commerce*. Het doel van het akkoord is afspraken maken over onderwerpen die *e-commerce* betreffen, zoals erkenning van elektronische handtekeningen, consumentenbescherming, bescherming van persoonsgegevens en privacy en grensoverschrijdende datastromen. In januari 2019 hebben 76 leden van de WTO, waaronder de eerdergenoemde leden, in een gezamenlijk *Joint Statement Initiative* (JSI) te Davos besloten onderhandelingen te starten over de aan handel gerelateerde aspecten van *e-commerce*. Ondertussen is het aantal deelnemers gestegen tot 91.

De onderhandelingen vinden voor de EU plaats op basis van het mandaat voor de Doha Ontwikkelingsagenda, aangevuld met de onderhandelingsrichtsnoeren die in mei 2019 door de Raad zijn vastgelegd.³ Na vijf jaar zijn de onderhandelingen over het *e-commerce* JSI op technisch niveau afgerond. Op 26 juli 2024 is een joint statement met de tekst van het plurilaterale akkoord van het *e-commerce* JSI gepubliceerd door de WTO⁴. Het is nu de vraag of alle WTO leden bereid zijn formeel vast te stellen dat de onderhandelingen inderdaad afgerond zijn. Op het moment dat besluitvorming aan de orde is, zal uw Kamer een appreciatie ontvangen van het akkoord met daarbij een voorgenomen kabinetspositie.

Onderhandelingen over investeringsfacilitering (*investment facilitation*):

In juli 2023 hebben de WTO deelnemers aan het *Joint Statement Initiative* (JSI) on *Investment Facilitation for Development* de onderhandelingen over een gezamenlijke tekst afgerond.

Sindsdien wordt gesproken van een overeenkomst in plaats van een JSI. Dit plurilaterale initiatief zet in op het verbeteren van het investerings- en bedrijfsklimaat en het faciliteren van investeringen. Het initiatief bevat nadrukkelijk geen elementen ten aanzien van investeringsbescherming of markttoegang. Een belangrijk aspect van dit initiatief is het bevorderen van het aandeel van ontwikkelingslanden en de minst ontwikkelde leden aan de wereldwijde investeringsstromen. De kernelementen van het initiatief zijn de verbetering van de transparantie en voorspelbaarheid van investeringsmaatregelen, het vereenvoudigen van investeringsgerelateerde administratieve procedures, en het versterken van de dialoog tussen overheden en investeerders. Het initiatief benadrukt ook verantwoord ondernemersgedrag, het

¹ <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/MIN21/6R2.pdf&Open=True>

² <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6891-2013-ADD-1-DCL-1/en/pdf>

³ <https://www.consilium.europa.eu/media/39505/st08993-ad01-en19.pdf>

⁴ [directdoc.aspx \(wto.org\)](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/MIN21/6R2.pdf&Open=True)

voorkomen en bestrijden van corruptie, en het garanderen van speciale behandeling, technische assistentie, en capaciteitsopbouw voor ontwikkelingslanden en minst ontwikkelde landen. **De IFD overeenkomst wordt gesteund door ruim 126 WTO leden**, waaronder veel ontwikkelingslanden. De volgende stap is om te bepalen hoe **de overeenkomst** geïntegreerd zal worden in het WTO-kader. Om **de overeenkomst** als plurilaterale overeenkomst in het WTO-kader op te nemen is consensus van alle WTO-leden in de Algemene Raad nodig.

C. Bilaterale handelsakkoorden

C.1 Afrika:

In 2002 zijn onderhandelingen gestart met landen in Afrika, de Cariben en de Stille Oceaan (ACS-landen) over een Economisch Partnerschapsakkoord (EPA). De landen zijn verdeeld in zeven regio's, waarvan er vijf in Afrika liggen, één in de Cariben en één in de Stille Oceaan.

Economisch Partnerschap Centraal Afrika (Centraal Afrika-EU EPA):

De landen in deze regio zijn: Kameroen, Centraal-Afrikaanse Republiek, Tsjaad, Congo-Brazzaville, Congo-Kinshasa, Equatoriaal Guinee, Gabon en São Tomé & Principe. In de Centraal-Afrikaanse regio is het EPA als interim-akkoord alleen in werking getreden met Kameroen, met als mogelijkheid dat andere landen in de regio op een later moment toetreden tot het EPA. Met Kameroen vindt overleg plaats over een mogelijke verdieping van het EPA. Onderhandelingen over het oorsprongsprotocol tussen de EU en Kameroen onder het EPA zijn afgerond. Onderhandelingen met andere landen in Centraal-Afrika over toetreding tot het EPA verlopen moeizaam. Een groot deel van de Centraal-Afrikaanse landen valt onder het Algemeen Preferentieel Stelsel, een voorwaardelijk handelstelsel waarmee de EU tariefpreferenties voor import aanbiedt aan bepaalde ontwikkelingslanden.

Economisch Partnerschap Westelijk Afrika (ECOWAS-EU EPA):

De landen in deze regio zijn: Benin, Burkina Faso, Gambia, Ghana, Guinée, Guinée-Bissau, Ivoorkust, Kaapverdië, Liberia, Mali, Mauritanië, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone en Togo (verenigd in de *Economic Community of West African States*, ECOWAS). Eind 2014 is een akkoord bereikt over een EPA. Van hen hebben dertien landen het akkoord direct ondertekend. In 2018 hebben ook Gambia en Mauritanië ondertekend, waarmee Nigeria het enige land in West-Afrika is dat de EPA niet ondertekend heeft. Het akkoord komt in aanmerking voor voorlopige toepassing wanneer alle ECOWAS-lidstaten het akkoord ondertekend hebben. In de tussentijd zijn in 2016 interim-EPA's met Ghana en Ivoorkust tot stand gekomen. Beide worden voorlopig toegepast. Onder deze akkoorden is in juni 2022 de *Alliance on Sustainable Cocoa* tot stand gekomen. In deze *Alliance* hebben de EU, Ivoorkust, Ghana en de cacaosector afspraken gemaakt over het verbeteren van het inkomen van cacaoboeren op duurzame wijze, het elimineren van kinderarbeid in de cacaosector en het tegengaan van ontbossing. In het najaar van 2023 vonden de meest recente EPA-comités met respectievelijk Ivoorkust en Ghana plaats.⁵

Economisch Partnerschap Oostelijk Afrika (EAC-EU EPA):

Eind 2014 is een akkoord bereikt over een EPA met Burundi, Kenia, Rwanda, Tanzania en Oeganda, de toenmalige vijf leden van de Oostelijk Afrikaanse Gemeenschap (de *East African Community*, EAC). Op 1 september 2016 tekenden Kenia en Rwanda de overeenkomst. Ook alle EU-lidstaten en de EU hebben de overeenkomst getekend. Het EAC-EPA treedt pas in werking als alle EAC-landen het verdrag hebben ondertekend en geratificeerd. In afwachting van de inwerkingtreding van het EPA is tijdens een top van EAC-staatshoofden in februari 2021 besloten om EAC-landen de mogelijkheid te geven om onderhandelingen met de EU op bilateraal niveau

⁵ <https://circabc.europa.eu/ui/group/09242a36-a438-40fd-a7af-fe32e36cbd0e/library/d25bb613-8d26-49e5-9abc-dc394cd1b1cf>

voort te zetten. Zodoende heeft Kenia de Commissie op 4 mei 2021 verzocht om bilaterale onderhandelingen te starten. Andere EAC-leden zouden op een later moment kunnen toetreden tot het EPA. Op 19 juni **2023** zijn de Commissie en Kenia een onderhandelaarsakkoord overeengekomen voor een EU-Kenia EPA. Op 28 september **2023** heeft de Commissie de concept-Raadsbesluiten en de tekst van het EU-Kenia EPA ter besluitvorming aan de Raad aangeboden. Uw Kamer is hier op 13 november **2023** over geïnformeerd.⁶ Op 12 december **2023** is het EU- Kenia EPA door de Raad aangenomen en op 18 december heeft de Commissie het EPA namens de EU ondertekend.⁷ Het EU-Kenia EPA is op 1 juli 2024 in werking getreden.⁸ Rwanda is mogelijk geïnteresseerd in toetreding tot het EU-Kenia EPA. Sinds 2014 zijn nog drie landen lid geworden van de EAC: Zuid-Sudan in september 2016, Congo-Kinshasa in juli 2022 en Somalië in maart jl. Deze landen zijn (nog) geen partij bij het EAC-EPA, noch bij het EPA met Kenia, maar komen in aanmerking voor preferenties onder het Algemeen Preferentieel Stelsel.

Economisch Partnerschap Oostelijk en Zuidelijk Afrika (ESA-EU EPA):

De Comoren, Djibouti, Eritrea, Ethiopië, Madagaskar, Malawi, Mauritius, de Seychellen, Sudan, Zambia en Zimbabwe worden tot Oostelijk en Zuidelijk Afrika gerekend. Sinds 2012 wordt voor Madagaskar, Mauritius, de Seychellen en Zimbabwe een interim-EPA toegepast. Sinds 2017 maken de Comoren ook onderdeel uit van deze overeenkomst. In januari 2019 besloten de partijen de overeenkomst te verdiepen. Tijdens de 14de onderhandelingsronde van 30 september tot 4 oktober **2024** is een voorlopig akkoord bereikt over de verdieping van de hoofdstukken over transparantie in aanbestedingen en mededinging. Ook is voortgang geboekt op intellectueel eigendomsrecht, economische- en ontwikkelings-samenwerking, handel en duurzame ontwikkeling, en diensten en investeringen.⁹ De volgende onderhandelingsronde vindt begin 2025 plaats. De ambitie is te komen tot een veelomvattend modern akkoord met betrokkenheid van de 'civil society' en de parlementen.

Economisch Partnerschap Zuidelijk Afrika (SADC-EU EPA):

In juni 2016 kwam een akkoord tot stand met zes landen in de Zuidelijk Afrikaanse regio: Botswana, Lesotho, Mozambique, Namibië, Zuid-Afrika en Eswatini (voorheen Swaziland). Andere landen in de SADC-regio (Comoren, de Democratische Republiek Congo, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Seychellen, Tanzania, Zambia en Zimbabwe) maken deel uit van andere regionale groepen waarmee de EU samenwerkt. Angola heeft formeel haar 'accession negotiation letter' ingediend en de toetredingsprocedure is in gang gezet. Het SADC-EPA (*Southern African Development Community*) wordt sinds 10 oktober 2016 voorlopig toegepast. De voorbereidingen voor de review van het SADC-EU EPA zijn in oktober 2021 gestart. Ter ondersteuning van deze onderhandelingen heeft de Europese Commissie op 22 maart 2023 een tender toegekend voor een ex-post evaluatie van het huidige SADC-EU EPA.¹⁰ De evaluatie is in september 2024 afgerond.¹¹ Ook is overeenstemming bereikt welke stappen gezet moeten worden voor de toetreding van Angola tot het EPA. Het duurzame investeringsakkoord met Angola, waarvan de onderhandelingen in 2022 al waren afgerond, is op 31 september 2024 in werking getreden.¹² Uw Kamer is over de afronding van de onderhandelingen over dit akkoord geïnformeerd middels een separate Kamerbrief.¹³ Dit akkoord draagt bij aan de toetreding van Angola tot de SADC-EU EPA.

⁶ <https://open.overheid.nl/documenten/070bbd58-d19b-4c6e-9fdd-bb034dd7953b/file>

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/19/the-eu-and-kenya-sign-a-landmark-economic-partnership-agreement/>

⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3548

⁹ <https://circabc.europa.eu/ui/group/09242a36-a438-40fd-a7af-fe32e36cbd0e/library/1378ef83-9f45-47f9-a8c8-057aa02a5e9c/details?download=true>

¹⁰ <http://eu-sadc.fta-evaluation.eu/en/>

¹¹ <http://fta-evaluation.eu/en/resources/study-outputs>

¹² **EU – Angola Sustainable Investment Facilitation Agreement**

¹³ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 31 985, nr. 81.

Egypte (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA)):

In 2004 trad een associatieakkoord tussen de EU en Egypte in werking. Dit heeft vrijhandel van goederen bewerkstelligd door de afschaffing van invoerrechten voor industriële producten en omvat diverse concessies voor landbouwproducten. In 2010 trad additioneel een akkoord in werking met betrekking tot landbouw en visserij. In 2011 kreeg de Europese Commissie een mandaat om te onderhandelen over verbreding en verdieping van het akkoord, met afspraken over onder meer handel in diensten en investeringen. Een dialoog daarover is gestart in juni 2013.

Marokko (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA)):

Het associatieakkoord tussen de EU en Marokko is in werking getreden in maart 2000. Het akkoord heeft geleid tot de geleidelijke afbouw van invoerrechten voor industriële producten en liberalisatie voor landbouw- en visserijproducten. In 2011 kreeg de Europese Commissie een mandaat om te onderhandelen over verbreding en verdieping van het akkoord, met afspraken over onder meer handel in diensten en investeringen. De onderhandelingen daarover zijn in april 2013 van start gegaan. Sinds de vierde ronde in april 2014 liggen de onderhandelingen stil. Marokko wenste meer tijd voor interne afstemming. Tijdens de EU-Marokko Associatieraad in juni 2019 is nog gesproken over hervatting van de onderhandelingen. Deze hervatting is nog niet gepland of verder besproken.

Tunesië (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA)):

Het associatieakkoord tussen de EU en Tunesië is in 1998 in werking getreden. In 2008 zijn de douanerechten voor industrieproducten volledig afgeschaft. In 2011 kreeg de Europese Commissie een mandaat om te onderhandelen over verbreding en verdieping van het akkoord, met afspraken over onder meer handel in diensten en investeringen.¹⁴ De vierde onderhandelingsronde vond plaats van 29 april tot en met 3 mei 2019 in Tunis.¹⁵ Er is nog geen datum bekend voor de vijfde onderhandelingsronde.

C.2 Azië:

ASEAN (Association of Southeast Asian Nations):

In 2007 zijn de onderhandelingen gestart tussen de EU en de *Association of Southeast Asian Nations* (ASEAN)¹⁶ om tot een regionaal handelsakkoord te komen. De basis hiervoor is het ASEAN-mandaat uit 2007. Na zeven onderhandelingsrondes hebben de EU-lidstaten in 2009 besloten om de onderhandelingen te vervolgen op het niveau van bilaterale handelsakkoorden met ASEAN-landen. Deze handelsakkoorden kunnen als bouwstenen dienen om later alsnog tot een regionaal handelsakkoord te komen. Op 1 december 2020 vond de 23e ASEAN-EU ministeriële ontmoeting (virtueel) plaats, waar ASEAN en de EU hun betrekkingen verdiepten door een strategisch partnerschap te sluiten. Ook op de *Joint Cooperation Comité* virtuele vergadering van 28 maart 2021 herbevestigden ASEAN en de EU hun intenties om uiteindelijk tot een regionaal handelsakkoord te komen. Tijdens deze vergadering werd ook de samenwerking besproken op het gebied van klimaat en duurzaamheid, zoals met betrekking tot bosbehoud, duurzame landbouw en visserij. ASEAN-lidstaten (AMS) en de Commissaris van Handel van de Europese Unie (EU) vergaderden virtueel op 14 september 2021. Er werd afgesproken verder te werken aan de ontwikkeling van parameters voor een toekomstig ASEAN-EU-handelsakkoord. In september 2022 vond de *ASEAN Economic Ministers – EU Consultation* plaats. Hier werd besloten dat de EU-ASEAN Werkgroep zich niet langer zal richten op het vaststellen van parameters voor een handelsakkoord, maar zal focussen op sectorale

¹⁴ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1490>

¹⁵ https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/june/tradoc_157912.pdf

¹⁶ De volgende landen zijn lid van ASEAN: Brunei Darussalam, Cambodja, Indonesië, Laos, Maleisië, Myanmar/Birma, de Filipijnen, Singapore, Thailand en Vietnam.

samenwerking over digitale economie, groene technologieën en diensten, en weerbaarheid van waardeketens.

China (*EU-China Investment Agreement*):

Op 30 december 2020 kondigden de EU en China aan een principeovereenkomst te hebben bereikt over het EU-China *Comprehensive Agreement on Investment* (CAI). De Kamer is hierover geïnformeerd per brief.¹⁷ De onderhandelingen over het CAI waren gaande sinds 2013. De conceptteksten evenals de conceptversies van annexen zijn online gepubliceerd.¹⁸ Deze teksten moeten nog juridisch opgeschoond en vertaald worden. Op basis van de tekst van de principeovereenkomst lijkt er sprake van een *EU-only* overeenkomst. Zoals vermeld in de beantwoording op Kamervragen over het CAI, kan het kabinet pas een volledige analyse van het akkoord maken als een definitieve tekst beschikbaar komt inclusief alle bijlagen.

In mei 2021 heeft de Commissie bij monde van Uitvoerend Vicepresident Dombrovskis aangegeven dat de goedkeuringsprocedure van het CAI wordt stilgelegd. Dit was in reactie op de Chinese sancties op Europese politici. Tevens heeft het EP uitgesloten het CAI te bespreken zolang de sancties van kracht zijn. De grote zorgen die Nederland al eerder had over de link tussen handel en mensenrechten in de EU-China relatie lijken daarmee binnen de EU meer tractie te hebben gekregen. Een formele kabinetspositie over het CAI zal pas aan de orde zijn als alle definitieve teksten zijn ontvangen. Voor Nederland geldt daarbij dat de mensenrechtensituatie in China zwaar weegt, waarbij in het bijzonder verbetering van de situatie t.a.v. dwangarbeid noodzakelijk is. Nederland zal aandacht blijven vragen voor de wisselwerking tussen handel en mensenrechten in de EU-China-relatie.

Filipijnen (*EU-Philippines Free Trade Agreement*):

In december 2015 zijn de onderhandelingen over een handelsakkoord tussen de EU en de Filipijnen aangekondigd. De Raad heeft eind 2015 ingestemd met een voorzitterschapsnotitie voor de start van de onderhandelingen. Deze notitie vormt een aanvulling op het mandaat van de Raad aan de Europese Commissie voor de onderhandelingen over een regionaal handelsakkoord met de ASEAN- regio uit 2007. De tweede onderhandelingsronde vond plaats van 13 tot en met 17 februari 2017. De onderhandelingen werden kort daarna onderbroken. Op 31 juli 2023 werd aangekondigd dat de intentie er was om de onderhandelingen weer te hervatten. Een *scoping exercise* vond plaats om te kijken of de opvattingen die de EU en de Filipijnen over het handelsakkoord hebben voldoende overeenkwamen.¹⁹ Van 14 tot en met 18 oktober jl. vond de eerste onderhandelingsronde plaats na een stop van bijna zeven jaar. De volgende ronde zal plaats vinden in februari 2025.

GCC (handelsakkoord *EU-Gulf Cooperation Council*):

De Europese Gemeenschap en de GCC startten onderhandelingen voor een handelsakkoord in 1990. De onderhandelingen werden echter stopgezet in 2008. In juni 2022 ontving de Europese Commissie van de Raad een aanmoediging tot versnelling van het verkennende werk om vast te stellen of de voorwaarden bestaan die een hervatting van de onderhandelingen mogelijk maken.²⁰

India (*India-EU Free Trade Agreement*):

De EU en India onderhandelen sinds 2007 over een handels- en investeringsakkoord. Sinds de zomer van 2013 lagen de onderhandelingen stil, wegens een gebrek aan een gelijk ambitieniveau. Sindsdien heeft de Commissie de strategische dialoog met India wel voortgezet om de onderhandelingen in de toekomst te kunnen heropenen en de mogelijkheden bekeken om

¹⁷ Kamerstukken II, 21 501-02, nr. 2255.

¹⁸ <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2237>

¹⁹ EU-the Philippines: free trade agreement (europa.eu)

²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/20/council-approves-conclusions-on-a-strategic-partnership-with-the-gulf/>

te komen tot een separaat investeringsakkoord. In mei 2021 werd besloten de onderhandelingen over een gebalanceerd, ambitieus, alomvattend en wederzijds voordelig handelsakkoord te hervatten. Tevens is toen afgesproken om de onderhandelingen over een separaat investeringsakkoord op te starten alsook over een separaat akkoord inzake de bescherming van geografische indicaties. De eerste ronde ter hervatting van de onderhandelingen vond plaats in juni 2022. Sindsdien zijn er negen onderhandelingsrondes geweest, waarvan de laatste van 23 tot 27 september **2024** was. In deze onderhandelingen is voornamelijk weinig vooruitgang geboekt.

Op 25 april 2022 kondigden de voorzitter van de Europese Commissie Von der Leyen en de Indiase premier Modi aan om een *Trade en Technology Council* (TTC) te starten om de nexus tussen handel, technologie en veiligheid te bespreken. De TTC omvat drie werkgroepen. Deze gaan over strategische technologieën, *e-governance* en digitale connectiviteit, groene en schone energie technologieën en handel, investeringen en weerbare waardeketens. De eerste bijeenkomst van de TTC vond plaats op 16 mei 2023 in Brussel. De datum van de volgende bijeenkomst is nog niet bekend.

Indonesië (*Indonesia-EU Comprehensive Economic Partnership Agreement (CEPA)*):

De Raad heeft op 18 juli 2016 ingestemd met een voorzitterschapsnotitie voor de start van de onderhandelingen over een handelsakkoord tussen de EU en Indonesië. Deze notitie vormt een aanvulling op het bestaande ASEAN-mandaat uit 2007. Op traditionele handelonderdelen is 80% afgerond, maar er is weinig voortgang ten aanzien van meer moderne handelshoofdstukken zoals TSD, subsidies en overheidsaanbestedingen. Van 2020 tot 2022 vonden vier onderhandelingsrondes plaats, allemaal via videoconferenties vanwege COVID. In deze jaren is weinig vooruitgang geboekt. Vanaf 2023 zijn er zeven onderhandelingsrondes geweest, waarvan de laatste plaatsvond van 1 tot 5 juli 2024. **Inmiddels is aangegeven dat de officiële onderhandelingsrondes voorbij zijn en vervolgesprekken op niveau van de hoofdonderhandelaren plaats zullen vinden. Na de inauguratie van president Prabowo in oktober 2024 is de verwachting dat deze gesprekken begin 2025 hervat zullen worden.**

Jordanië (*Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA)*):

In 2002 is een associatieakkoord tussen de EU en Jordanië in werking getreden. Afschaffing van de invoertarieven is na een transitieperiode van twaalf jaar gerealiseerd. In 2007 trad een aanvullend akkoord in werking voor liberalisatie van handel in landbouwproducten. In 2011 kreeg de Europese Commissie een mandaat om te onderhandelen over verbreding en verdieping van het akkoord, met afspraken over onder meer handel in diensten en investeringen. Er is geen eerste onderhandelingsronde gepland.

Kirgizië (*Enhanced Partnership and Cooperation Agreement (EPCA)*):

De samenwerking tussen de EU en Kirgizië is vastgelegd in een *Partnership and Cooperation Agreement* (PCA), die in 1999 in werking is getreden. Deze samenwerking omvat drie pilaren: een politieke dialoog, economische samenwerking (inclusief ontwikkelingshulp vanuit de EU) en samenwerking op een aantal concrete beleidsterreinen, zoals technologie en cultuur. Daarnaast heeft Kirgizië preferentiële markttoegang tot de EU op grond van het 'APS+'-stelsel (Algemeen Preferentieel Stelsel). Op 9 oktober 2017 keurde de Raad het mandaat van de Commissie voor onderhandelingen over een *Enhanced Partnership and Cooperation Agreement (EPCA)* goed. Tijdens de EU-Centraal-Azië ministeriële bijeenkomst in 2019 hebben de EU en Kirgizië het politieke akkoord geparafeerd. Er is geen sprake van tarief liberalisatie, omdat daarover alleen met de Euraziatische douane-unie als geheel onderhandeld kan worden. De lidstaten van de EU zijn in maart 2023 overeengekomen dat het EPCA als gemengd akkoord dient te worden

behandeld.²¹ Op 17 april 2024 werd het akkoord namens Nederland ondertekend. Het betreft een gemengd akkoord dat ter goedkeuring aan het parlement zal worden voorgelegd. Uw Kamer wordt hierover volgens de gebruikelijke procedures geïnformeerd.²²

Maleisië (Malaysia-EU FTA (MEUFTA)):

Onderhandelingen over een handelsakkoord tussen de EU en Maleisië zijn in oktober 2010 begonnen. Het ASEAN-mandaat uit 2007 lag hieraan ten grondslag. De onderhandelingen zijn na de zevende, en tot nu toe laatste, ronde in april 2012 stilgelegd op verzoek van Maleisië. **Een scoping exercise heeft plaatsgevonden** om te onderzoeken of de onderhandelingen hervat moeten worden. **Op 20 januari is de hervatting van de onderhandelingen aangekondigd door de Europese Commissie en Maleisië.**

Myanmar (EU-Myanmar Investment Protection Agreement):

In maart 2014 heeft de Raad een mandaat aan de Europese Commissie verleend en zijn de onderhandelingen tussen de EU en Myanmar over een investeringsbeschermingsakkoord begonnen. Het doel van de bilaterale investeringsovereenkomst met de EU is om investeringen te bevorderen ten behoeve van de sociaaleconomische ontwikkeling van Myanmar. Het akkoord zal hoofdstukken bevatten over transparantie, duurzame ontwikkeling, investeringsbescherming en geschillenbeslechting. Op 26 en 27 april 2017 hebben technische besprekingen plaatsgevonden. Op 1 februari 2021 vond in Myanmar een staatsgreep plaats. De EU heeft in haar Raadsconclusies opgeroepen voor de-escalatie en aangegeven samen te willen werken met partijen die de democratie steunen.²³ Er staat geen nadere onderhandelingsronde gepland.

Oezbekistan (Enhanced Partnership Cooperation Agreement (EPCA)):

De samenwerking tussen de EU en Oezbekistan is vastgelegd in een *Partnership and Cooperation Agreement* (PCA), dat in 1999 in werking is getreden. Daarnaast heeft Oezbekistan sinds 10 april 2021 preferentiële markttoegang tot de EU op grond van het 'APS+'-stelsel (Algemeen Preferentieel Stelsel). De EU en Oezbekistan onderhandelen over een overeenkomst ter modernisering en vervanging van het *Partnership and Cooperation Agreement* (PCA) op basis van het mandaat dat de Raad op 16 juli 2018 heeft aangenomen. Op 23 november 2018 lanceerden de EU en Oezbekistan de onderhandelingen van het EPCA formeel en marge van de EU-Centraal-Azië ministeriële bijeenkomst. Op 6 juli 2022 zijn de onderhandelingen voor het EU-Oezbekistan EPCA afgerond. Momenteel is het akkoord juridisch geschoond. De agendering van de Raadsbesluiten is nog niet voorzien.

Singapore (European Union-Singapore Free Trade Agreement (EUSFTA)):

De EU-Singapore akkoorden zijn op 19 oktober 2018 ondertekend. Het gaat om een handelsakkoord en een investeringsakkoord. De akkoorden vormen een belangrijke kans voor het bedrijfsleven en zullen tevens een positieve impuls geven aan de bilaterale relatie tussen de EU en Singapore. Singapore heeft, net als Nederland, een bijzonder open economie. Singapore behoort tot de twintig belangrijkste exportmarkten van Nederland. Het handelsakkoord is op 21 november 2019 in werking getreden. Bij de viering van het 1-jarig bestaan van het verdrag tekenden de EU en Singapore een samenwerkingsovereenkomst "*Administrative arrangement on cluster cooperation*", een instrument voor het benutten van de voordelen van EUSFTA door middel van regelmatige uitwisselingen en *business matchmaking* voor Singaporese en Europese bedrijven. Het investeringsakkoord bevat alle vernieuwende elementen van de EU-inzet voor investeringsbescherming. Het EU-investeringsakkoord met Singapore zal het bestaande investeringsakkoord tussen Nederland en Singapore vervangen. Het Europees Parlement heeft

²¹ https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-asia_en

²² Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 21501-02, nr. 2790.

²³ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/22/myanmar-burma-council-adopts-conclusions/>

het EU-handelsakkoord en het EU-investeringsakkoord op 13 februari 2019 goedgekeurd. Het investeringsakkoord is een gemengd akkoord en kan pas in werking treden nadat het is geratificeerd door alle EU-lidstaten.²⁴ In Nederland is de goedkeuring van het investeringsakkoord in voorbereiding.

Singapore (digitale handel):

Op 27 juni 2023 heeft de Europese Commissie van de Raad mandaat gekregen om te onderhandelen over een akkoord over digitale handel. Uw Kamer heeft hierover een BNC-fiche ontvangen.²⁵ Op 25 juli jl. hebben de EU en Singapore de onderhandelingen afgerond. Dit akkoord is het eerste op zichzelf staande akkoord over digitale handel. Het betreft een aanvulling op het bestaande handelsakkoord tussen de EU en Singapore, dat van kracht is sinds 2019, en voorziet in moderne en ambitieuze regels over digitale handel inclusief grensoverschrijdende gegevensstromen. Het betreft een EU-only akkoord waarbij de goedkeuring via de Raad loopt, gezien het akkoord alleen onderdelen bevat die onder de exclusieve bevoegdheid van de Unie vallen. De Europese Commissie zal de tekst juridisch opschonen en vertalen, waarna de tekst ter goedkeuring aan de Raad wordt voorgelegd. Wanneer de tekst wordt voorgelegd ontvangt uw Kamer een kabinetsappreciatie van het akkoord.

Syrië (*Euro-Mediterranean Agreement Establishing an Association*):

De bilaterale relatie is geregeld in een Samenwerkingsovereenkomst uit 1977, die in 1978 in werking trad. Onderhandelingen over een associatieakkoord zijn afgerond in 2004, maar ondertekening is uitgebleven als gevolg van de interne politieke situatie in Syrië. Tevens heeft de EU in 2011 besloten handelsrestricties in te stellen in reactie op de gewelddadige onderdrukking van vreedzame demonstraties door het **voormalige** Syrische regime. Deze sancties zijn sindsdien regelmatig aangepast en uitgebreid.

Tadzjikistan (*Enhanced Partnership Cooperation Agreement (EPCA)*):

De samenwerking tussen de EU en Tadzjikistan is vastgelegd in een *Partnership and Cooperation Agreement* (PCA), dat in 2010 in werking is getreden. Daarnaast heeft Tadzjikistan preferentiële markttoegang tot de EU op grond van het 'APS'-stelsel (Algemeen Preferentieel Stelsel). De EU en Tadzjikistan onderhandelen over een overeenkomst ter modernisering en vervanging van het PCA. Op 8 december 2022 heeft de Raad de Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger het mandaat gegeven voor het voeren van deze onderhandelingen. De derde onderhandelingsronde over het handelsgedeelte van het EPCA vond plaats in april 2024.

Thailand (*EU-Thailand Free Trade Agreement*):

In februari 2013 zijn de onderhandelingen tussen de EU en Thailand gestart. Het ASEAN-mandaat uit 2007 vormt hiervoor de basis. De vierde onderhandelingsronde vond plaats van 8 tot en met 10 april 2014. Na de militaire coup in mei 2014 zijn de onderhandelingen stilgelegd. Conform de Raadsconclusies van 2017 zouden de onderhandelingen slechts worden heropend op het moment dat er een democratisch gekozen regering aan de macht is. Op 24 maart 2019 zijn er in Thailand democratische verkiezingen gehouden. Naar aanleiding hiervan stelde de Raad in haar conclusies van 14 oktober 2019²⁶ dat de nodige stappen moeten worden gezet om de onderhandelingen over een ambitieus en alomvattend handelsakkoord te hervatten. Nederland heeft tijdens de RBZ/Handel in november 2019 gesteld dat de EU zou moeten overwegen opnieuw naar de onderhandelingsinzet te kijken. In maart 2023 werd aangekondigd dat de onderhandelingen weer hervat konden worden. De derde onderhandelingsronde vond in juni jl. plaats in Brussel. **De laatste onderhandelingsronde vond in november 2024 plaats.**

Vietnam (*EU-Vietnam Investment Protection Agreement*):

²⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2018027&DocLanguage=en>

²⁵ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 22 112, nr. 3685.

²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/media/41182/st13066-en19.pdf>, p. 8

Per 1 augustus 2020 is het EU-Vietnam handelsakkoord in werking getreden. Daarnaast is op 30 juni 2019 een investeringsakkoord tussen de EU en Vietnam ondertekend. Dit verdrag is op 12 februari 2020 door het Europees Parlement goedgekeurd. Alvorens het investeringsakkoord in werking kan treden, dient het door de nationale parlementen van de EU-lidstaten te worden goedgekeurd. In Nederland is de goedkeuring van het investeringsakkoord in voorbereiding.

Zuid-Korea (digitale handel)

Op 27 juni 2023 heeft de Commissie van de Raad mandaat gekregen om te onderhandelen over een akkoord, specifiek over digitale handel. Uw Kamer heeft hierover een BNC-fiche ontvangen.²⁷ De onderhandelingen lopen momenteel.

C.3 Europa:

Andorra, Monaco en San Marino (overkoepelend Association Agreement):

De huidige relatie tussen de EU en de drie microstaten Andorra, Monaco en San Marino is gebaseerd op een groot aantal afzonderlijke akkoorden. Sinds 8 maart 2015 wordt er onderhandeld om deze afzonderlijke akkoorden te integreren in, bij voorkeur, één associatieakkoord. De Raad heeft hiervoor op 4 december 2014 het mandaat verleend. Het doel van dit associatieakkoord is het vergroten van welvaart en het verder bestendigen van het goede nabuurschap, waarbij de microstaten nauwer geïntegreerd worden in de Europese Interne Markt terwijl er tegelijkertijd rekening wordt gehouden met de unieke eigenschappen van de betreffende landen. Op 14 september jl. kondigde de Europese Commissie aan de onderhandelingen met Monaco op te schorten. De onderhandelingen met Andorra en San Marino gingen door op basis van het Raadsmandaat. Gedurende de Raad Algemene Zaken van 12 december jl. kondigde de Commissie aan een onderhandelaarsakkoord met Andorra en San Marino te hebben bereikt. Op dinsdag 30 april 2024 heeft de Europese Commissie de concept-Raadsbesluiten ter ondertekening en sluiting van het associatieakkoord gedeeld. Het kabinet zal op basis van deze concept raadsbesluiten een appreciatie opstellen en met de Kamer delen wanneer de stukken ter besluitvorming voor komen te liggen. De agendering van de Raadsbesluiten is nog niet voorzien, hierover is momenteel nog discussie in de Raad.

Azerbeidzjan (Comprehensive Agreement):

De huidige relatie tussen de EU en Azerbeidzjan is gebaseerd op een *Partnership and Cooperation Agreement* (PCA), dat in 1999 in werking is getreden. Op 14 november 2016 heeft de Raad de Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger het mandaat gegeven voor het voeren van de onderhandelingen voor een breed akkoord, ter vervanging van het PCA. De onderhandelingen zijn gestart op 7 februari 2017. De zevende onderhandelingsronde over het handelsgedeelte van een nieuw akkoord vond plaats van 23 tot en met 25 april 2019 in Bakoe. De onderhandelingen hebben vertraging opgelopen en sinds juli 2021 wordt gepoogd een nieuwe onderhandelingsronde te organiseren. Streven is dat de volgende ronde zal plaatsvinden wanneer voortgang is geboekt in technische discussies.

Gibraltar (uitvloeisel Handels- en Samenwerkingsovereenkomst EU-VK):

In het akkoord met het VK is slechts opgenomen dat over de verhouding EU-Gibraltar nadere afspraken dienden te worden gemaakt. Deze beoogde EU-VK-overeenkomst inzake Gibraltar heeft als doel fysieke grensinfrastructuur en controles voor personen- en goederencontroles op de grens tussen Spanje en Gibraltar overbodig te maken, aangevuld met afspraken o.g.v. transport, milieu & klimaat, sociale zekerheidscoördinatie en burgerrechten die noodzakelijk zijn om bij te dragen aan gedeelde welvaart in de regio. Ook voorziet het mandaat in het opnemen van vrijwaringsmaatregelen om de veiligheid van het Schengengebied te waarborgen. Deze

²⁷ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 22 112, nr. 3685.

maatregelen zien onder meer op migratie- en veiligheidsvlak. Uw Kamer heeft een BNC fiche²⁸ ontvangen, de onderhandelingen lopen momenteel. De laatste en 19^e onderhandelingsronde tussen de Europese Commissie, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Gibraltar vond plaats **in december 2024. De volgende onderhandelingsronde zal mogelijk in januari 2025 plaatsvinden.**

Rusland (verdieping van het Partnership and Cooperation Agreement (PCA)):

In 1997 is het *Partnership and Cooperation Agreement (PCA)* tussen de EU en Rusland in werking getreden. In 2008 waren onderhandelingen begonnen over modernisering en uitbreiding van het PCA op basis van een mandaat van de Raad. Per besluit van de Raad zijn deze onderhandelingen sinds 2014 opgeschort. De reden hiervoor was de annexatie van de Krim door Rusland, alsook het conflict in Oost-Oekraïne. In reactie op de Russische invasie van Oekraïne heeft de EU aanvullende sancties ingevoerd die de handel met Rusland sterk beperken.

Turkije (Modernised Customs Union):

Sinds 1995 vormen de EU en Turkije gezamenlijk een douane-unie. Voorts is Turkije sinds 1999 kandidaat-lidstaat van de Unie en zijn in 2005 gesprekken over toetreding van start gegaan. Op 23 december 2016 heeft de Europese Commissie een aanbeveling voor een mandaat gedaan aan de Raad om de douane-unie te moderniseren. Tevens wenst de Commissie de douane-unie uit te breiden met afspraken op het gebied van landbouw, handel in diensten en overheidsaanbestedingen. De Europese Raad (ER) herhaalde in juni 2021, in lijn met zijn conclusies van maart 2021, dat indien Turkije zich constructief blijft opstellen, de Europese Unie bereid is om op een gefaseerde, proportionele en omkeerbare wijze de samenwerking met Turkije op een aantal gebieden te intensiveren. In dat verband constateerde de ER dat op technisch niveau een begin was gemaakt met het werk aan een mandaat voor de eventuele modernisering van de douane-unie. De ER onderstreepte dat aanvullende *guidance* van de ER nodig is voordat de Raad een dergelijk mandaat mag aannemen. De ER benadrukte eveneens dat Turkije de implementatie van de douane-unie moet verbeteren. Mede op Nederlands aandringen herhaalde de ER dat een dialoog over mensenrechten en de rechtsstaat een integraal onderdeel van de betrekkingen tussen de EU en Turkije blijft. Eind november 2023 publiceerden de Commissie en de Europese Dienst voor Extern Optreden, op verzoek van de ER in juni 2023, een strategisch rapport over de stand van zaken van de relatie tussen de EU en Turkije met aanbevelingen om de relatie te intensiveren.²⁹ Uw Kamer is hierover geïnformeerd.³⁰

Zwitserland (Institutional Framework Agreement):

Het kader voor de betrekkingen tussen de EU en Zwitserland wordt momenteel gevormd door meer dan 100 afzonderlijke bilaterale akkoorden die over de afgelopen decennia zijn afgesloten. De EU en Zwitserland hebben eerder onderhandeld over een *Institutional Framework Agreement* (IFA) ter modernisering cq. vervanging van deze akkoorden. Zwitserland heeft op 26 mei 2021 unilateraal het besluit genomen het onderhandelingsresultaat niet vast te stellen. Deze beslissing heeft het Zwitserse binnenlandse debat over de betrekkingen tussen de EU en Zwitserland verdiept. Op 15 december **2023** heeft de Zwitserse Bondsraad een nieuw conceptmandaat aangenomen voor het starten van onderhandelingen met de EU gebaseerd op een *common understanding* tussen de Commissie en Zwitserland. Deze *common understanding* zet een breed pakket aan maatregelen uiteen ter modernisering en verdere ontwikkeling van de bilaterale relatie.³¹ Op 20 december **2023** publiceerde de Commissie een onderhandelingsmandaat aan de Raad om de onderhandelingen met Zwitserland te starten o.b.v. de *common understanding*. Uw Kamer heeft hierover een BNC-fiche ontvangen.³² **Op 20 december 2024 hebben de Europese Commissie en Zwitserland een onderhandelaarsakkoord bereikt. Het**

²⁸ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 22 112, nr. 3206.

²⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=CELEX%3A52021JC0008>

³⁰ Kamerstukken II, vergaderjaar 2023-2024, 21 501-02, nr. 2821.

³¹ Common Understanding with Switzerland (europa.eu)

³² Kamerstukken II, vergaderjaar 2023-2024, 22 112, nr. 3895.

akkoord zal eerst juridisch worden opgeschoond en worden vertaald alvorens het ter besluitvorming in de Raad wordt voorgelegd. Het kabinet zal een appreciatie opstellen en met de Kamer delen wanneer de stukken ter besluitvorming voor komen te liggen.

C.4 Noord- en Midden-Amerika:

Economisch Partnerschap met de landen in de Cariben (CARIFORUM-EU EPA):

In 2008 zijn de onderhandelingen over het CARIFORUM-EU EPA afgerond, waarna de goedkeuringsprocedures zijn gestart en het EPA voorlopig wordt toegepast, behalve in Haïti. Nederland heeft het akkoord in 2013 geratificeerd. Het EPA treedt definitief in werking wanneer alle partijen hebben geratificeerd.³³ In het monitoringsrapport over de voorlopige toepassing van het EPA, dat op 2 september **2024** is gepubliceerd³⁴, wordt geconcludeerd dat nog steeds gewerkt moet worden aan de implementatie van het EPA. Het EPA bevat in artikel 145 een bepaling over het beschermingsniveau voor geografische aanduidingen. Er is in het kader van het EPA geen lijst van beschermde geografische aanduidingen voor landbouwproducten, voedingsmiddelen, wijnen en gedistilleerde dranken opgesteld. De Commissie heeft sinds 2017 het mandaat om hierover te onderhandelen met CARIFORUM.³⁵ Op verzoek van CARIFORUM, stelt de Commissie voor om het onderhandelaarsmandaat uit te breiden naar niet-agrarische geografische aanduidingen.³⁶ **De Raad heeft dit voorstel op 9 december 2024 goedgekeurd.**³⁷

Mexico (modernisering EU-Mexico Global Agreement):

Op 23 mei 2016 heeft de Raad het onderhandelingsmandaat ten behoeve van de modernisering van het bestaande *EU-Mexico Global Agreement* uit 1997, dat sinds 2000 in werking is, goedgekeurd. Op 28 april 2020 is er een onderhandelaarsakkoord bereikt tussen de Europese Commissie en Mexico. De Commissie is met de Mexicaanse onderhandelaars overeengekomen om het handelsdeel van het akkoord als een op zichzelf staand interim-akkoord te ondertekenen en in werking te laten treden. Na inwerkingtreding van het *Global Agreement* als geheel zal het interim-akkoord dan kunnen vervallen. Dat zou betekenen dat het handelsgedeelte van de *Global Agreement* als tussentijds handelsakkoord aan de Raad wordt voorgelegd. Het kabinet zal bij de voorlegging een standpunt innemen over de vorm en inhoud van het akkoord zoals aangeboden door de Europese Commissie aan de Raad. Het handelsdeel van de *Global Agreement* zet in op 97% liberalisering van de handel in goederen. Voor Nederland is van belang het wegnemen van onnodige belemmeringen, zoals niet-tarifaire obstakels, het openstellen van aanbestedingsprocedures op sub-federaal niveau en de afspraken voor vergrote markttoegang voor landbouwproducten, zoals zuivel, pluimvee, varkens, eierproducten, aardappelen, bloembollen en granen. Ten opzichte van de bestaande EU-Mexico overeenkomst zijn nu ook anti- corruptiebepalingen en een hoofdstuk over duurzame ontwikkeling opgenomen. Ook zal voor het eerst het maatschappelijk middenveld een rol krijgen in de monitoring van het akkoord. Voor wat betreft het investeringsdeel van het *Global Agreement* is Mexico akkoord gegaan met het voorstel van de EU voor de oprichting van het *Investment Court System*. **Op 17 januari 2025 heeft de Europese Commissie bekend gemaakt dat de onderhandelingen over de modernisering van de bestaande EU-Mexico Global Agreement zijn afgerond. De overeengekomen teksten zullen op korte termijn gepubliceerd worden. Het kabinet zal een appreciatie opstellen en met de Kamer delen wanneer de stukken ter besluitvorming voor komen te liggen.**

³³ <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2008034>

³⁴ <https://circabc.europa.eu/ui/group/09242a36-a438-40fd-a7af-fe32e36cbd0e/library/c615c182-b737-4a2b-a8d8-5cb2697559df/details?download=true>

³⁵ eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017PC0557&qid=1730452264673

³⁶ Verordening (EU) 2023/2411 van het Europees Parlement en de Raad van 18 oktober 2023 betreffende de bescherming van geografische aanduidingen voor ambachtelijke en industriële producten

³⁷ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202500010

Verenigde Staten:

Op 15 april 2019 is een Raadsbesluit aangenomen waarmee twee mandaten aan de Europese Commissie zijn verleend voor onderhandelingen met de Verenigde Staten. Het gaat om (1) een mandaat voor onderhandelingen over een handelsakkoord beperkt tot tariefverlaging voor industriële goederen, inclusief visserij, en (2) een mandaat voor onderhandelingen over een akkoord met betrekking tot erkenning van elkaars conformiteitsbeoordeling.³⁸ Op het terrein van deze twee mandaten zijn afgelopen periode geen nieuwe ontwikkelingen geweest. In het Raadsbesluit van 15 april 2019 is tevens het onderhandelingsmandaat voor de *Transatlantic Trade and Investment Partnership* (TTIP) als verouderd en niet meer relevant verklaard.

Op 20 juli 2023 heeft de Raad een mandaat verleend aan de Commissie om onderhandelingen te starten over een EU-VS grondstoffenakkoord.³⁹ Het beoogde akkoord heeft tot doel om de waardeketens van grondstoffen die worden gebruikt bij de productie van de accu's van elektrische voertuigen te versterken. Er zijn geen nieuwe ontwikkelingen in deze onderhandelingen geweest.

C.5 Oceanië:

Australië (EU-Australia Free Trade Agreement):

Het mandaat om te onderhandelen over een handelsakkoord tussen de EU en Australië is op 22 mei 2018 door de Raad vastgesteld.⁴⁰ Er wordt onderhandeld over een handelsakkoord binnen de exclusieve competentie van de EU. Er is geen sprake van onderhandelingen over investeringsbescherming. Op 18 juni 2018 zijn de onderhandelingen tussen de EU en Australië officieel begonnen. Het streven bestond om eind 2023 tot een onderhandelaarsakkoord te komen, echter een aantal inhoudelijke punten staat nog open na de laatste onderhandelingsronde waarover uw Kamer is geïnformeerd.⁴¹

Economisch Partnerschap met de ACP-landen in de Stille Oceaan (EU-Pacific EPA):

De onderhandelingen over een regionale EPA met de ACP-landen in de Stille Oceaan worden gevoerd met de Cookeilanden, Fiji, Kiribati, de Marshalleilanden, de Federale Staten van Micronesië, Nauru, Niue, Palau, Papoea-Nieuw-Guinea, Samoa, de Solomon-eilanden, Oost-Timor, Tonga, Tuvalu en Vanuatu. Met Papoea-Nieuw-Guinea, Fiji, Samoa en de Solomon-eilanden is een interim-EPA overeengekomen die voorlopig wordt toegepast.⁴² Naar verwachting treden Tuvalu, Niue en Tonga op korte termijn toe tot het EPA. Uw Kamer is hier op 10 januari **2024**⁴³ en 15 maart **2024**⁴⁴ over geïnformeerd. De toetreding van eilandstaten tot het EPA en de verdieping van het EPA zijn op 6-7 februari **2024** besproken in het EU-Pacific EPA comité.⁴⁵ Vanuatu heeft in juli **2024** een toetredingsverzoek ingediend bij de Europese Commissie. Naar verwachting wordt dit verzoek binnenkort ter besluitvorming voorgelegd aan de Raad.

C.6 Zuid-Amerika:

Chili (modernisering Association Agreement):

Het associatieakkoord tussen de EU en Chili kwam in 2002 tot stand en is in 2005 in werking

³⁸ <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2019/04/15/trade-with-the-united-states-council-authorises-negotiations-on-elimination-of-tariffs-for-industrial-goods-and-on-conformity-assessment/>

³⁹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 21 501-02, nr. 2705.

⁴⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017PC0472>

⁴¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, 21 501-02, nr. 2784.

⁴² <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2009024>

⁴³ Kamerstukken II, vergaderjaar 2023-2024, 21 501-02 nr. 2796.

⁴⁴ Kamerstukken II, vergaderjaar 2023-2024, 21 501-02 nr. 2862.

⁴⁵ <https://circabc.europa.eu/ui/group/09242a36-a438-40fd-a7af-fe32e36cbd0e/library/73c7f65d-aba6-4f89-9309-a9c67f9eacf3>

getreden. De EU en Chili besloten in 2013 de mogelijkheden te verkennen om onder andere het handelsgedeelte van het bestaande associatieakkoord te moderniseren. Om de toegevoegde waarde, de omvang en de ambitie te verkennen, werd in 2014 een gezamenlijke werkgroep opgericht. De Europese Commissie heeft in 2016 de *stakeholders* consultatie en het *scoping paper* afgerond. Op 13 november 2017 werd het onderhandelingsmandaat door de Raad goedgekeurd. Het mandaat is openbaar.⁴⁶ Op 9 december 2022 hebben de EU en Chili de onderhandelingen over een gemoderniseerd geavanceerd kaderovereenkomst inhoudelijk afgerond. Het gaat om een *Advanced Framework Agreement* (AFA) met twee delen: a) een politiek partnerschapsdeel en b) een handels- en investeringendeel. Daarnaast is overeenstemming bereikt met Chili over een interim handelsakkoord (**iTA**) dat de handelsafspraken van het AFA repliceert. De teksten zijn juridisch opgeschoond en vertaald. Het kabinet heeft de Kamer geïnformeerd over de inhoud van de overeenkomsten, de kabinetsappreciatie, het besluitvormingsproces en de voorgenomen kabinetspositie ten aanzien van de Raadsbesluiten inzake het iTA en het AFA.⁴⁷ Op 13 december **2023** hebben Chili en de EU het iTA en het AFA ondertekend. Ook de individuele EU lidstaten waaronder Nederland, hebben het AFA ondertekend. In maart **2024** heeft de Raad ingestemd met de goedkeuring van het iTA, waarmee ratificatie aan EU-zijde is afgerond. **Op 13 november 2024 heeft Chili zowel de iTA als het AFA geratificeerd. De iTA zal op 1 februari 2025 in werking treden.** Het AFA betreft een gemengd akkoord dat ter goedkeuring aan het parlement zal worden voorgelegd. Uw Kamer wordt hierover volgens de gebruikelijke procedures geïnformeerd.

Colombia, Peru en Ecuador (EU-Colombia/Peru/Ecuador Free Trade Agreement):

De onderhandelingen tussen de EU en de Andesgemeenschap (Bolivia, Colombia, Ecuador en Peru) over een associatieovereenkomst zijn in juni 2007 van start gegaan op basis van een mandaat uit april 2007. Deze onderhandelingen zijn in juni 2008 stilgelegd. In januari 2009 werden, op basis van een nieuw mandaat, onderhandelingen over een meerpartijenhandelsovereenkomst hervat met Colombia, Ecuador en Peru. Bolivia bleef buiten deze onderhandelingen. De onderhandelingen werden met Colombia en Peru in mei 2010 en met Ecuador in juli 2014 succesvol afgesloten. Voorlopige toepassing gold met Peru sinds maart 2013, met Colombia sinds augustus 2013 en met Ecuador sinds 1 januari 2017. Nederland heeft het akkoord in 2014 geratificeerd. België heeft als laatste EU lidstaat het akkoord op 6 mei jl. geratificeerd.⁴⁸ Nadat de Raad de drie Andes lidstaten heeft geïnformeerd over deze laatste ratificatie, **is het akkoord op 1 november 2024 in werking getreden. Gezien de inwerkingtreding van dit verdrag zal dit verdrag niet meer terug komen in de volgende voortgangsrapportage van in onderhandeling zijnde handelsverdragen.**

Mercosur (Comprehensive Free Trade Agreement als onderdeel van Association Agreement):

Argentinië, Brazilië, Paraguay, Uruguay en sinds **juli 2024** Bolivia zijn lid van Mercosur. Het lidmaatschap van Venezuela is op 1 december 2016 geschorst (eerst tijdelijk, in augustus 2017 bevestigd). In 2000 zijn de EU en de Mercosur-landen gestart met onderhandelingen over een associatieakkoord met als onderdeel daarvan een handelsakkoord. Venezuela is niet betrokken bij de onderhandelingen met de EU en dat geldt vooralsnog ook voor Bolivia. Op 28 juni 2019 werd een onderhandelaarsakkoord bereikt, waarbij een aantal voorlopige teksten door de Europese Commissie is gepubliceerd.⁴⁹ Ter uitvoering van een Kamermotie⁵⁰ voerde Wageningen Universiteit in 2020 een studie uit over de mogelijke effecten van het handelsakkoord voor de

⁴⁶ https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile/eu-chile-agreement_en

⁴⁷ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023-2024, 21 501-02, nr. 2715.

⁴⁸ Trade Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Colombia and Peru, of the other part - Consilium (europa.eu)

⁴⁹ <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/>

⁵⁰ Kamerstukken II, vergaderjaar 2018-2019, 34 952, nr. 75.

Nederlandse landbouw.⁵¹ Naar aanleiding van de motie Kamminga⁵² wordt dit onderzoeksrapport geactualiseerd. De Commissie heeft haar *Sustainability Impact Assessment* in maart 2021 samen met een eigen positie paper gepubliceerd.⁵³ In maart 2023 heeft de Commissie een voorstel gedaan om te komen tot een additioneel instrument over aanvullende duurzaamheidsafspraken bij het handelsdeel van het onderhandelaarsakkoord uit 2019.⁵⁴ Op 14 september 2023 hebben de Mercosur-landen een formele reactie gestuurd aan de Europese Commissie over dit voorstel. Uw Kamer is hier op 5 oktober 2023 over geïnformeerd.⁵⁵ **Op 6 december 2024 zijn de onderhandelingen tussen de EU en de Mercosur-landen over een EU-Mercosur akkoord inhoudelijk afgerond. Uw Kamer is hier op 16 december 2024 over geïnformeerd.**⁵⁶

D. Bilaterale Nederlandse investeringsakkoorden (IBO's)

Argentinië:

Op 2 en 3 mei 2019 zijn eerste gesprekken gevoerd met Argentinië. De gesprekken verliepen in positieve en constructieve sfeer. Argentinië gaf aan open te staan voor een heronderhandeling van het bestaande investeringsakkoord op basis van de Nederlandse modeltekst. Sindsdien zijn er geen verdere stappen ondernomen.

Burkina Faso:

Het oude investeringsakkoord met Burkina Faso is beëindigd per 1 januari 2019. Burkina Faso en Nederland hebben de wens uitgesproken om een nieuw modern investeringsakkoord te sluiten. Op 2 en 3 mei 2019 zijn de eerste gesprekken daartoe gevoerd. Nederland heeft daarbij de nieuwe Nederlandse inzet gepresenteerd en toegelicht. Burkina Faso heeft in december 2019 een eigen inzet gedeeld. Sindsdien zijn er geen verdere stappen ondernomen.

Ecuador:

Ecuador heeft het investeringsakkoord (tot stand gekomen op 27-6-1999, in werking getreden op 1-7- 2001) opgezegd in 2017. Het investeringsakkoord is vanaf 1-7-2021 buiten werking. Op 29 en 30 april 2019 zijn de eerste gesprekken gevoerd met Ecuador. De gesprekken verliepen in een positieve en constructieve sfeer. Nederland heeft daarbij de nieuwe Nederlandse inzet gepresenteerd en toegelicht. Ecuador gaf aan open te staan voor een heronderhandeling van het bestaande investeringsakkoord op basis van de Nederlandse modeltekst. Sindsdien zijn er geen verdere stappen ondernomen.

Ghana:

In april 2023 zijn de eerste verkennende gesprekken gestart tussen Nederland en Ghana om het huidige investeringsakkoord (dat dateert uit 1989) te vervangen door een gemoderniseerd investeringsbeschermingsakkoord. De eerste verkennende gesprekken waren positief en constructief. Wanneer de goedkeuring van de Europese Commissie verkregen is, zullen de onderhandelingen officieel van start gaan. De verwachting is dat dit **medio 2025** zal plaatsvinden.

Irak:

Op 21 november 2019 is een voorstel van Irak binnengekomen om te onderhandelen over een investeringsakkoord, nadat eerder de Nederlandse modeltekst met de Iraakse autoriteiten was

⁵¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2020-2021, 31 985, nr. 68.

⁵² Kamerstukken II, vergaderjaar 2023-2024, 36410 – XVII nr. 24.

⁵³ <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2260>

⁵⁴ https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercotur/eu-mercotur-agreement/documents_en

⁵⁵ <https://open.overheid.nl/documenten/7ef5668b-ba6c-4976-87d2-a9ac558dcec8/file>

⁵⁶ <https://open.overheid.nl/documenten/e0cff6e4-0441-4df6-8963-0e24db3c15b1/file>

gedeeld. Er is nog geen datum voor een eerste gesprek bekend en er zijn sindsdien geen verdere stappen ondernomen.

Nigeria:

In juni 2023 zijn de heronderhandelingen van de bestaande investeringsbeschermingsovereenkomst (**IBO**) gestart. De eerste verkennende gesprekken waren positief en constructief. Sindsdien hebben **vijf** onderhandelingsronden plaatsgevonden, waarvan de laatste **in november 2024 een online onderhandelingsronde was. De volgende onderhandelingsronde is nog niet gepland.**

Turkije:

In 2019 zijn verkennende gesprekken gestart met Turkije over de heronderhandelen van het bestaande investeringsbeschermingsakkoord. De laatste gesprekken vonden plaats in 2020. Er zijn geen concrete plannen om de heronderhandelingen te hervatten.

Verenigde Arabische Emiraten (VAE):

Nederland en de VAE hebben in 2013 een investeringsbeschermingsovereenkomst ondertekend. Deze IBO is door VAE geratificeerd. NL heeft deze IBO niet geratificeerd maar een wijzigingsprotocol geformuleerd op basis van de nieuwe modeltekst dat is voorgelegd aan het VAE. Het VAE heeft nog niet op het wijzigingsprotocol gereageerd.